

כזה ראה וחדש

היהודי החופשי ומורשתו

קובץ מסות

העורך: יהושע רש

ספרית פועלים

הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר

ספרי דעת זמננו בעריכת צבי רענן

REGARD AND REVERE — RENEW WITHOUT FEAR
The Secular Jew And His Heritage
Essays

Editor: Yehoshua Rash

© Printed in Israel
All rights reserved by Sifriat Poalim.
Publishing House Ltd. P.O.B. 37068. Tel. 376845. Tel-Aviv. 1987.

עריכה לשונית והתקנה לדפוס: נעמי אונגר

©
כל הזכויות שמורות לספריית פועלים בע"מ.
נדפס בישראל תשמ"ז / 1986.
סדר-צילום והדפסה: "הדפוס החדש".
המערכת והמנהלה תל-אביב 67771. רח' חומה ומגדל 2, טל' 376845.

מחקיינות אל החזרה למקוריות

בין אם נרצה ובין אם נמאן, אין לדבר על 'מחר' של ישראל – במיוחד במובן הרוחני, התרבותי והפוליטי – בלי הסכמה ברורה ופשוטה שהרוכב במדינה יהיה ממוצא מזרחי. איש אינו מכחיש עובדה זו גם אם לא חסרים המתכחשים לה. על שולחני מונחים מסות ומאמרים שנכתבו בידי סופרים ואנשי ציבור ישראליים בעתונות הבין־לאומית. כולם כאחד מבקשים לנתח את המשבר הפוליטי בישראל לפי קניימיה אתניים.

הנה מדבר זאב שטרנהל על שנאת היהודים המזרחיים כלפי הערבים¹. אריה לובה אליאב, חרף דייקנותו הנודעת, סבור ש'שני המחנות הישראליים שנאבקו בעבר היו מאותו מוצא (אירופי) והיתה להם כמעט אותה תרבות. אך אין זה המצב היום. חלק מהישראליים מושפעים בקלות מססמאות דמגוגיות². פרופסור שלמה אבינרי מוסיף ואומר: "עם הגידול במספר המצביעים הספרדיים, גדל בקרב האוכלוסייה הישראלית חלקם של יוצאי חברות מסורתיות מאוד, שתפיסתם הרבה יותר אתנוצנטרית מזו של יוצאי אירופה הליברליים והחילוניים יותר, ששלטו בפוליטיקה הישראלית במשך דורות"³. ועוד: "תומכי בגין ויורשיו בקרב אותם ישראלים מחבבים סגנון נוקשה, הצלפות וקיתונות שופכין שהוא מיעד לגויים, וגישה אתנוצנטרית". מתוך עצלות פונים כתבים ועיתונאים מערביים אל הדעות האלו ומוצאים בהן את המפתח הקל והבהיר ביותר להסברת המצב הפוליטי הכללי והיסודי בישראל.

לנגד עינינו מתרחש מעין "בינאום" של הסיכסוך האשכנזי־ספרדי, והסכנה החמורה הטמונה בו עלולה להתגלות במהרה. האינטלקטואלים של השמאל הישראלי, רובם אשכנזים, מפרסמים ברעת הקהל העולמית גירסה מיוחדת במינה של הבעיה הפוליטית הישראלית. בלבוש של טיעון רציונלי ואידיאולוגי הם מסתירים גאווה אתנית שלילית המושרשת במבנה החברה הישראלית. הם מלווים את גירסתם בהצהרות גינוי מוסריות לכאורה המנסות להציג לפני התודעה המערבית, שהיא להם מעין בית־הדין, את דמות "היהודי הטוב", הנאור, הדמוקרטי, הליברלי, ואילו על ישראל הספרדית הם מטביעים את אות הקלון של "היהודי הרע", שונא ההשכלה, הקנאי והמפגר, והם רומזים שממנו תפתח

הרעה... הם חושבים להציל את תרמיתה של ישראל, ומעידים עליהם את המערב, ובמקביל מצביעים על הספרדים כעל "יהודים אשמים". כדי לתאר אותם לקהל הבינלאומי, הם "ממציאים" מחדש את הסטריאוטיפים של המערב הקולוניאלי כלפי המזרח. בהתנהגותם יש הסתבכויות ולהן משמעויות עמוקות עד מאוד. ניתוחן יכול להבהיר לנו את המשבר הפוליטי, שמעבר למסך ההגנה של אינטלקטואלים, המונעים את חשבון הנפש שהוא הכרחי לשמאל הישראלי ובלעדיו לעולם לא יוכל לשמש אלטרנטיבה.

ראשית עלינו להיפטר מהפולמוס. עלינו להצביע על הטענות המוטעות הפוגעות בכבוד במוסר ובמצפון הספרדים. עלינו להצביע על הטעות שנשתרשה במשך שנים, למרות מאמצים רבים לבטא ולהסביר את הבעיה. גם בלי שנרגיש צורך להוכיח את הריקנות הרציונלית והטוטליטרית של תיאוריה המיחסת מוצא אתני לדעת פוליטית, לפי דטרמיניזם טבעי כביכול, נשתדל במאמר זה להבהיר את הצד המבולבל והמעורפל של מצב זה.

סטריאוטיפים אידיאולוגיים

כאשר אנשי השמאל דנים במצב, הם נזקקים לסטריאוטיפים של אפליה אינטלקטואלית. לדעתם כל מה שפוגע בתרמיתה של ישראל אמור לנבוע מישראל השניה.

סטריאוטיפ ראשון – משערים כי התודעה הפוליטית של הספרדים היא מטבעה קדמונית ושבתית – יוצאי ארצות המזרח, הספרדים, מזדהים אך ורק עם מנהיג כריזמטי ותקיף.

סטריאוטיפ שני – הספרדים לא מכירים את הרעיון הדמוקרטי ואת כל התהליכים המתווכים המיוחדים למשטר זה. הם אינם יכולים לתפוס את המשמעות המופשטת של המדינה המודרנית.

סטריאוטיפ שלישי – לספרדים אין תרבות פוליטית ואין תודעה פוליטית. סטריאוטיפ רביעי – הספרדים, בתוך תוכם, שונאים את הערבים כפי שנהגו "הלבנים הזעירים" פְּכִינְיִים של האירופים באלג'יריה.

הייתי רוצה לפתח כאן נקודת ראות שונה לחלוטין, אבל לפני כן עלינו להשתחרר מהטיעון המוטעה המתבסס על ההנחה ההגיונית ש"בגין זה לא טוב." זמן רב הוצהר כי בגין הוא עריץ ומפחיד ולכן כל הקשור בו שלילי, בגלל "יחסי הקירבה." הקירבה בין תכנים ואישיות. העובדה המרכזית בוויכוח זה היא שרוב הספרדים מצביעים בעד בגין ויורשירעמיתיו. בלי להיכנס לחשבונות דמוגרפיים (האם הם מעין כתב האשמה?) נאמר בהכללה כי הספרדים תומכים בבחירות בכגין, ואילו בפולמוס המפלגתי נוטים אנשי השמאל הישראלי להנמיך את ערכו של המתחרה הפוליטי. הסטריאוטיפ המפלגתי הזה של בגין בא גם מתת

האינפורמציה של אמצעי התקשורת המערביים. בגין הפך להתגלמות הממשית של היהודי השנוא, כפי שהתודעה המערבית תיארה אותו לעצמה בדימויים הדוחים ביותר.

אני רוצה לומר כאן שאינני נמנה עם תומכיו של ראש הממשלה לשעבר מנחם בגין, והרינו רחוק מלהימנות עם חסידי הורס שלו. הייתי בין הראשונים בצרפת, שהגיבו בפומבי, אחרי עלייתו לשלטון. כתבתי מאמר מתוך כוונה להפנות את תשומת הלב אל המבוי הסתום שלתוכו עמדה להוביל אותנו מדיניותו. אבל אינני סבור כי יש משום שימוש טוב בסדר הדמוקרטי בשעה שמבזים את המחנה הפוליטי העיון.

בהתפתחות חברתית ורעיונית כזו, אין לנו ברירה אלא לבחור בחירה מזויפת: בעד או נגד ה"ליכוד" של בגין ויורשיו. בעד – כלומר נגד השלום, או נגד – בעד השלום. אנסה כאן לצאת מן הטיעון ה"אידיאולוגי" הזה שמשמעויותיו רוחניות ותרבותיות הרחק הרחק מעבר לאקטואליה פוליטית כלשהיא: מדובר במעבר מן האתמול אל המחר בישראל.

אני חוזר אל העניין המרכזי – סטריאוטיפ ראשון: איך להסביר מדוע רוב הבוחרים הספרדים מצביעים בעד הליכוד. הבחירה הפוליטית הזאת נובעת משלושים שנה של אי-צדק חברתי מאורגן וכמעט מתוכנן, עליו אחראי "המערך" אשר בהיותו בשלטון, ניהל את קליטת הספרדים בארץ. יש כאן בחירה מגיבה בעד יריבו של "המערך", מגיבה ולא חיובית, כי זו האלטרנטיבה היחידה שמאפשר המשטר הפוליטי. בין הליכוד לבין המערך אין גוף אחר. גופים "ספרדיים" – "מסורתיים" נולדו וקמלו ורישומם נשאר חולף. החלום על "הדרך השלישית" נתברר תמיד במשטר הישראלי. באופן מעמיק יותר, אפשר להסביר את חוסר האלטרנטיבה בכך, שהמשטר מתקרב ל"מדינת-מפלגות", במונחים אלה השתמש דה-יגול כאשר תיאר את הרפובליקה הרביעית הצרפתית. הגופים המרכזיים של המפלגות שולטים בקביעת סדר הרישומות לבחירות. המימסד הפוליטי הישראלי לא מתחדש, הוא נוטה לבחור את חבריו מתוך אוכלוסיה השייכת למוצאו האתני והגיאוגרפי. אפשר להבין, אם כך, כי כמה נתונים של המשחק הפוליטי הם, בטבעם, בבחינת ניכור לבוחרים הספרדים, ובמימד הרחב יותר – לישראלים כולם ולרוך הצעיר בפרט.

סטריאוטיפ שני – הספרדים אינם יודעים מהן דמוקרטיה והתנהגות דמוקרטית. יש כאן בעיה של הגדרה: הדמוקרטיה היא משטר, וגם אידיאל, שאף פעם לא יתגשם. עלינו להיות קונקרטיים! ההגדרה המינימלית של דמוקרטיה פירושה, לקבל ברצון את הנהלים של קהיליה פוליטית ולנהוג לפיהם. צריך אומנם קונצנזוס מינימלי כדי שהמערכת הזאת תפעל. במקרים של מהפכה או מרד, הדמוקרטיה מתמוטטת ואינה יעילה מכיוון שאין יותר הסכמה, וכל הנתונים

